Маслій Валентина Олександрівна,
вчитель початкових класів
загальноосвітньої школи
І–ІІІ ступенів смт. Завалля
Гайворонського району
Кіровоградської області

Одне із основних завдань школи – виховати творчу особистість

У Концепції загальної середньої освіти зазначено: "Школа – це простір життя дитини; тут вона не готується до життя, а живе. Тому вся діяльність навчального закладу будується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника життя…".

Найбільший дар природи – здатність людини до творчого мислення. Цей дар дається від народження кожному, а разом з ним і інструменти у вигляді здібностей і задатків для розвитку таланту. Природа з народження обдаровує нас творчим потенціалом. Талант – справа тонка. І щоб обдаровані діти перетворювалися в геніальних дорослих, природний дар необхідно, як алмаз, спочатку добути серед тисячі каменів, а потім віддати досвідченому ювелірові на огранювання, щоб він перетворив його в казковий діамант. "Творчості, як і будь–якої діяльності, можна навчитися", – це слова Г.Апьтшуллера. "Пам’ятайте, що немає і не може бути абстрактного учня," – писав Василь Олександрович Сухомлинський у своїй книзі "Сто порад вчителеві". Він переконує нас, що необхідно розвивати найкраще, щоб витіснити погане, негарне, нерозвинене, вірити в обдарованість кожної дитини.

З особливою турботою писав Василь Олександрович про індивідуальний підхід до дітей. Слабкі у навчанні й обдаровані діти – саме ці категорії у школах, зазвичай, обділені увагою вчителя.

"У руках кожного педагога доля десятків, сотень людських життів. Доторкніться до серця, до душі вихованця дбайливою, люблячою рукою, відкрийте в ньому майстра – творця, і людина заграє своїм неповторним сяйвом, як починає сяяти коштовний камінь у руках ювеліра, що зумів розкрити за сірою, непривабливою зовнішністю чарівне сяйво … Вірте в талант і творчі сили кожного вихованця. Людина – неповторна!". "Потрібно дуже обережно користуватися оцінкою," – застерігав В.О.Сухомлинський. "Це означає ніколи не забувати, що ми маємо справу з дитячою, незміцнілою думкою. В однієї вона як стрімка річка, інша – тугодум. Не поспішайте ставити оцінку, не перетворюйте її в ідола. Не ставте взагалі у початкових класах "двійок" – це канчук і палиця. Не підрубуйте корінь бажання бути хорошим".

У 1–2 класах початкової школи є правило: до того часу, поки дитина не навчилася задовільно виконувати ту чи іншу роботу, їй не ставлять

ніякої оцінки. Ти ще попрацюй, кажуть їй, адже ти можеш… І дитина, яку підганяє бажання бути хорошою, напружує всі свої сили, щоб виконати завдання… "Поняття "успіхи в навчанні" – річ відносна: в одного показником успіхів є "п'ятірки", для іншого й "трійка" – велике досягнення. Уміння правильно визначити, на що здатний кожен учень у даний момент, як розвивати його розумові здібності в подальшому, – це надзвичайно важлива складова частина педагогічної мудрості" – пише педагог.

Дуже важливим компонентом проектування творчої особистості В. О. Сухомлинський вважав "педагогічну характеристику учня", яку вимагав готувати від кожного класного керівника. Педагогічні характеристики молодших школярів були вагомим внеском В.О. Сухомлинського в дитячу психологію, бо вони і доповнювали традиційні уявлення, які існували в цій галузі. Педагогічна характеристика вимагала "проникнення педагога в духовний світ дитини … вивчення її мислення, почуттів, характеру, волі, інтересів. "Виховувати – це насамперед знати дитину, а щоб знати – треба постійно бачити, вивчати", – відмічав В. О. Сухомлинський. Педагогічна характеристика включала в себе спостереження і аналіз здоров'я, фізичного розвитку дитини, умови її всебічного розвитку, індивідуальних особливостей розумового розвитку (як дитина сприймає предмети і явища навколишнього світу, як у неї відбувається формування понять, які особливості її мови, як вона запам'ятовує, як розвинуте в неї образне й абстрактне мислення, яке емоційне забарвлення її мови, який ступінь її емоційної культури); середовище, обставини, в яких формується інтелект дитини (позитивні і негативні фактори, від яких залежить багатство її сприймання, уявлень, мови, кругозору); аналіз інтелектуального, морального життя сім'ї; аналіз емоційної культури дитини.

Вчителі початкової ланки в школі обов'язково складають в 1 та 4 класах психолого–педагогічну характеристику на кожного учня. Потім прослідковують та аналізують розвиток школяра протягом цих чотирьох років. Це дає можливість нам, педагогам, допомогти дитині долати певні труднощі у навчанні, розвивати її творчі здібності. Вивчення дитини в загальноосвітній школі І–ІІІ ступенів смт. Завалля починається за два місяці до початку навчання. Воно здійснюється за рахунок створення ситуацій взаємодії дитини з навколишнім світом, з речами і явищами, з людьми.

В. О. Сухомлинський виділяє 5 груп дітей, для яких вчитель має знайти відповідне навантаження, щоб розумова праця була їм посильною і приносила задоволення. У цій складній справі Сухомлинський рішуче заперечував методи авторитарної педагогіки: "Не хоче вчитися – примусимо". Він зосереджує увагу на основному: "Для того, щоб учень захотів учитися, він повинен уміти вчитися".

Як часто можна спостерігати на занятті чи уроці таку картину: дитина сидить тихо, дивиться в очі педагогу, але не сприймає його слів, бо той все розповідає, а дитина не встигає думати, схоплювати словесні абстракції. "Ось чому треба розвивати мислення дітей", – стверджує В.О. Сухомлинський. "Рідна природа, "подорожі до джерел рідного слова" викликають у малюків творче натхнення. Не нагромаджуйте на дитину лавину знань, не вимагайте розповісти про предмет вивчення все одразу – під лавиною знань можуть бути поховані допитливість і зацікавленість. Саме в ці хвилини, під час подорожей до джерел рідного слова, діти починають творити – складати коротенькі твори про навколишній світ".

У нашій школі створені комфортні умови для всебічного розвитку дитини – діє велика кількість гуртків, проводяться різні свята, конкурси, брейн – ринги, відбуваються презентації проектів, подорожі та екскурсії в природу, екологічні акції, акції доброти тощо.

"Дитина – ніжний пагін, слабенька гілочка, – пише В. Сухомлинський, –який стане могутнім деревом, ... дитинство і вимагає особливої турботи, ніжності, обережності".

За словами педагога, без щирої, невдаваної і водночас мудрої, осмисленої любові й поваги до дітей немає й уміння виховувати їх. Це і було життєвим кредом В. О. Сухомлинського. "Що було найголовніше у моєму житті? – запитує учений. – Без вагань відповідаю: любов до дітей".

У колі його педагогічних спостережень не тільки успішні, розумні, сильні діти, він переймався також проблемами малоздібних дітей з ослабленою пам’яттю. Педагог упродовж 35 років роботи в школі спостерігав, аналізував, мислив, робив висновки і залишив нам у спадок свій неоціненний досвід. Відвідуючи уроки своїх колег, В.О. Сухомлинський почав задумуватися, "чому відповіді учнів бувають такі убогі, безбарвні, невиразні?" Далі він зацікавився мисленням дитини, тим, як слово входить у свідомість школяра, як розвивається його мова? "Я почав досліджувати насамперед свою роботу, свої уроки, відповіді своїх учнів". Разом з ним у процес дослідження долучились учителі, і в колективі загорілась жива ідея пошуку відповіді на питання, які висуває життя. А педагогічна ідея – "це крила, на яких злітає колективна творчість. Ідея надихає колектив, і починається найцікавіше і найпотрібніше в шкільному житті – колективна дослідницька робота". Кожна дитина неповторна, кожна обдарована і талановита, а завдання вихователів і батьків – своєчасно знайти і розвинути ці якості;

"Я б назвав цих дітей тендітними і ніжними квітками в безмежно розмаїтому квітнику людства... Гуманну місію вихователя я бачив і бачу в тім, щоб рятувати цих дітей, вводити їх у світ суспільства, духовного життя, краси цілком повноцінними і щасливими".

Психологи підкреслюють, що підготовка до школи повинна полягати не тільки і не стільки в навчанні дитини спеціальних знань і вмінь, скільки в загальному розвитку її розумових здібностей і пізнавальних інтересів, у

формуванні вміння спостерігати й узагальнювати явища і на основі цього робити певні висновки.

Тому велику увагу приділяю розвитку мовлення, моторики, особливо рухів руки і пальців, вмінню розрізняти звуки, здібності слухати, розуміти зміст прочитаного, вміння переказувати, проводжу зорове зіставлення, створюю умови, що прискорюють навчання, дають можливість краще засвоїти й зберегти в пам'яті знання. Розвиток пам'яті у молодшому шкільному віці насамперед залежить від зацікавленості дитини, тому це враховую при підготовці та проведенні уроку. Яскраві образи, цікаві нестандартні порівняння, зрозумілі дитині запам'ятовуються набагато ефективніше, ніж багаторазове повторення незрозумілих понять.

Особливу роль у формуванні творчих здібностей, загальнолюдських цінностей В. О. Сухомлинський відводив сімейному вихованню. Адже саме тут забезпечується найтісніший емоційний контакт, виникають найсприятливіші умови для передачі досвіду старшого покоління молодшому. Саме з цієї причини у Павлиській школі з'являються портрети "звичайних" трударів, заповіді про шанобливе ставлення до матері і батька, до односельчан. З поваги, любові до батьків, до людей, які тебе постійно оточують, розпочинається формування почуття любові до всього людства. Отже, робить висновок В. Сухомлинський, "якщо в цей період немає належного виховання, якщо дитина позбавлена того, що необхідно для її повноцінного розумового розвитку, – вона не буде добре підготовлена до навчання. Те, що згаяно в цей період, ніколи не надолужиш". Тому треба не тільки забезпечувати дитину їжею, одягом, іграшками, а й створювати для неї таке людське середовище, яке стало б для неї джерелом знань про явища навколишнього світу. І першим, хто повинен забезпечити ці умови, мають бути батько й мати, адже, як справедливо зазначає Василь Олександрович, "без батьківського слова, без батьківського вдумливого погляду на розумовий світ дитини, без атмосфери багатого, цікавого, повноцінного духовного життя сім'ї – цього першого вогнища думки, почуття, рідного слова – немислимий повноцінний розумовий розвиток дитини, необхідний для навчання в школі". Василь Олександрович називав народну педагогіку "скарбницею народної мудрості", "усним багатотомним підручником", до якого кожне "покоління робить свій маленький коштовний внесок". А родина є тим осередком, де виробляється, зберігається і поповнюється народний досвід формування і розвитку особи, підготовки її до навчальної і трудової діяльності.

З метою надання батькам необхідної допомоги в оволодінні зазначеними знаннями Василь Олександрович навмисно створив у Павлиській школі "Школу для батьків", заняття в якій спрямовувалися на ознайомлення їх з відповідною інформацією.

Заслуговує на увагу досвід В. Сухомлинського з організації відвідування батьками занять. Вони починалися ще до вступу дитини до школи і були розраховані саме на членів родин дошкільників. Одержуючи

знання про особливості виховання дітей зазначеної вікової категорії, батьки мають змогу довідуватися про основні форми і методи підготовки малюка до школи, з тими вимогами, які висуваються до рівня його знань і вмінь, а також шляхами досягнення цієї мети в умовах сім'ї.

"Батьківська школа" діє і в нашому класі. Батьки навчаються в процесі занять "круглого столу", бесід, анкетувань, психологічних тренінгів, готують з учителем і дітьми виставки, зустрічі з ветеранами війни, праці, творчі роботи, показують майстер – класи, діляться досвідом, приймають участь у святах, презентаціях проектів, разом з дітьми подорожують в природу.

Сухомлинський прагнув виховувати творче ставлення до всіх видів діяльності, використовуючи такі форми, як "уроки мислення", "творчості", і таким чином, підводив учня до усвідомлення необхідності самовдосконалення, можливості самому творити в собі особистість. Традиції становлять суттєву частину його педагогічної системи, у якій воєдино злились національні звичаї з оригінальними педагогічними формами. Обережно, як тендітну й ніжну квітку, оберігав В.Сухомлинський кожен паросток сімейної педагогіки своїх односельців у Павлиші. Учений був переконаний, що культура почуттів, сприймань, мислення, відчуттів є фундаментом інтелектуальної творчої особистості.. Для її формування в школі були створені кімнати "Джерела знань", "Кімната думки" і "Золота бібліотека отроцтва".

Через ці кімнати пройшли всі підлітки Павлиської школи. "Якими б цікавими не були уроки, як би наполегливо не працював учитель над їх удосконаленням, – пише В. О. Сухомлинський, – підлітки ставляться до них байдуже, якщо інтелектуальні запити обмежуються уроками. До знань, набутих побіжно, незалежно від уроків, підлітки ставляться з великою повагою, дорожать ними; те, що здобуто власним зусиллям, людині особливо дороге".

Культурно–пізнавальне середовище школи було спрямоване на розвиток творчості учнів, виховання в них творчого натхнення. В.Сухомлинський розглядав творчість як "могутній стимул духовного життя учнів", саме так він назвав одну зі своїх статей. "Творчість починається там, – писав він, – де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу, при цьому людська особистість немовби зливається із своїм духовним надбанням". Творче натхнення учений називав потребою, в якій особистість знаходить своє щастя.

Саме тому в Павлиші були й "Школа радості", і "Школа під блакитним небом", і кімната "Джерела знань", "Кімната думки", "Кімната казки", "Сад здоров'я", куточки здоров'я тощо, тобто все, що складало розвивальне культурне художньо–естетичне середовище.

Таке ж творче середовище намагаюсь створювати в класі щодня: це екскурсії й подорожі; це щоденні звернення учнів до краси рідної природи,

адже людина, яка серцем відчуває цю красу, не може заподіяти їй шкоди; це екологічні акції. "Ось на шкільній алейці цвіте бузок, – звертається В.О.Сухомлинський до учнів. – Вам хочеться зламати квітучу гілочку. Але якщо кожен з вас задовольнить таке бажання, квітучий сад перетвориться на гілля. Людям нічим буде милуватися – своїм вчинком ви вкрадете в них красу".

Учитель, на думку В. О. Сухомлинського, повинен знати в десятки разів більше того, що він має передати учням . Але для того, щоб бути не просто вчителем–предметником, а наставником, вихователем, він повинен стати – людинознавцем, бо виховання і є не що інше, як людинознавство. Кожна людська особистість неповторна, тому виховання людини "полягає насамперед у розкритті цієї неповторності, самобутності, творчої індивідуальності. Кожен учень вимагає індивідуального підходу ще й тому, що немає дітей обдарованих і необдарованих. "Обдаровані, талановиті всі без винятку діти".

Максимальне задоволення духовних потреб школяра, їх творчий розвиток і виховання – це головне завдання школи. Одним із засобів формування інтересів особистості є книга, якій В. Сухомлинський надавав винятково важливе значення. Педагог ретельно відбирав літературу для читання з урахуванням вікових особливостей дитини. "Читання, слухання художнього твору – своєрідний творчий процес, – писав він, – учень, який читає літературний твір, наповнює його пристрастю свого серця – він або захоплюється красою, благородством, моральною величчю, або ж відчуває обурення."

У 1969 році, виступаючи на нараді з питань дитячої літератури, В.О.Сухомлинський звернувся до письменників із гарячим полум’яним словом: "Пишіть такі твори, щоб рядки в них були гарячі, мов розпечене залізо, щоб слово ваше торкалось найпотаємніших куточків юного серця, щоб яскраве світло образів, створених вами, освітлювало юну душу, висвічувало її, щоб маленька людина бачила саму себе, пізнавала саму себе". Ці слова Василя Олександровича стали своєрідним заповітом для всіх, хто має справу з дитячою душею. Ось чому ми особливого значення надаємо читанню художніх творів на уроці й удома.

Навчання й виховання кожного учня як індивідуальності та особистості В. О. Сухомлинський вважав найважливішим, найтоншим і найскладнішим педагогічним завданням. "Своєчасно знайти, виховати й розвинути задатки здібностей у своїх вихованців, своєчасно розпізнати в кожному його покликання, – пише він у статті "Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів", – це завдання стає тепер найголовнішим у системі навчально–виховної роботи".

Своїх учнів навчаю не лише складати казки, оповідання про природу, друзів, рідних, а й робити аплікації до цих творів, малюнки , вміти складати відгук на прочитану книгу, придумувати загадки, створювати проекти…

Василь Сухомлинський обґрунтував ідею про те, що тільки творча особистість учителя зможе виховати творця. Тому вчитель повинен усвідомлювати свою соціальну відповідальність, прагнути працювати творчо. “Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров’я, розум, характер, воля, громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя", – відмічав В.О.Сухомлинський .

Однією з важливих умов формування творчої особистості молодшого школяра в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського була творча діяльність педагога. Основними компонентами творчої діяльності вчителя Сухомлинський вважав: усвідомлення педагогом соціальної відповідальності, прагнення працювати творчо, бо тільки творча особистість педагога зможе виховати творця; проектування розвитку особистості дитини як найголовнішої сфери єднання теорії і практики; науковий підхід взаємодії вчителя з учнем; педагогічну культуру, що пов’язана з загальною культурою особистості та високорозвинутим педагогічним мисленням; створення власної індивідуальної творчої лабораторії і колективу творчої співдружності однодумців; творчу спрямованість всього навчально–виховного процесу в початковій школі.

Література:

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п’яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – 640 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п’яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.
3. Сухомлинський В. О. Вчити вчитися / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п’яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977.– Т. 5. – С. 426–436.
4. Сухомлинський В. О. Слово до учнів / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п’яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977 – Т. 5. – С. 609–613.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1988. – 310 с.
6. Сухомлинський В. О. Урок і знання / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п’яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977 – Т. 5. – С. 366–371.
7. Сухомлинський В. О. Школа і природа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п’яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977.– Т. 5. – С. 536–551.